

ЕДИН ПРЕПИС НА ЦИКЪЛА „ЧУДЕСА БОГОРОДИЧНИ“ (РЪКОПИС № 740 ОТ НБКМ)

Десислава Узунова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Статията разглежда ръкопис № 740 от сбирката на НБКМ, дело на Патермутий Мушински. Ръкописът съдържа препис на цикъла на Агапий Ландос „Чудеса Богородични“ в превод на Самуил Бакачич. Акцентът в това изследване е начинът, по който един късен книжовник от началото на XIX в. възприема, възпроизвежда и редактира текста на Бакачич.

Ключови думи: ръкопис, препис, Патермутий Мушински, „Чудеса Богородични“, Самуил Бакачич

This paper examines manuscript No. 740 of the collection of the St. Cyril and St. Methodius National Library, which is the work of Pathermutii Mushinski. The manuscript contains a copy of Agapios Landos' series "Miracles of the Theotokos" translated by Samuil Bakachich. The emphasis of the study is on the way that a late writer from the beginning of the 19th century perceives, reproduces and edits the text of Bakachich.

Keywords: manuscript, copy, Pathermutii Mushinski, "Miracles of the Theotokos", Samuil Bakachich

През 1641 г. във Венеция гръцкият книжовник и атонски монах Агапий Ландос¹ публикува своя сборник „Спасение на грешниците“, чиято трета част е цикълът „Чудеса Богородични“ – първата във византийската и поствизантийската литературна история отпечатана антология с чудеса на Божията майка². Четиридесет и три години по-късно, през 1684 г., цикълът се сдобива и с първия си южнославянски превод, дело на друг атонски монах – Самуил Бакачич. Той придобива изключителна популярност сред южните славяни, свидетелство за която са запазените многобройни негови преписи. Дългата ръкописна история на цикъла, която продължава дори до началото на XIX в., показва различни варианти на първоначалния текст на превода на Бакачич. Част

¹ Агапий Ландос (ок. 1700 – след 1763 г.) е гръцки книжовник, роден на остров Крит. Получава образованието си в родния си остров, след което известно време е секретар на венецианския управител на Крит Андреа Корнара. Впоследствие се замонашва на Атон и се отдава на проповедническа, писателска и издателска дейност. Автор е на няколко обемисти сборника, първият от които е „Спасение на грешниците“.

² Всъщност първата подобна антология е на Йоан Морезин (гръцки книжовник от кр. на XVI в.), но тъй като тя не е публикувана, не получава широката известност, на която се радва сбирката на Ландос.

от разночетенията са резултат от неразбиране на преписвачите на отделни думи и фрази в оригиналния текст – в такива случаи те просто са ги заменяли с по-ясни за тяхното езиково съзнание изрази. Има обаче и по-значителни редакции, направени от образовани книжовници. Уникално свидетелство за това как един от тях – отец Патермутий Мушински – е внасял своите промени в текста на Бакачич е ръкопис № 740 от НБКМ, който, според мен, заслужава особено внимание.

Ръкописът съдържа 169 листа хартия с размери 21,5 x 16,5 см (Цонев 1923: 402). На л. 7 основният писач е оставил бележка: На҃чалъ мѣца сѣнтавѣра вѣ дна двѣи года. По нея преписът е датиран от 1812 г. (Цонев 1923: 402). Името на този основен писач узнаваме на л. 161, където той е оставил красив автопортрет, на който държи свитък с текст Бѣдѣо радѣи са Бѣгодатнаа Мѣіе гдѣ съ тобою бѣгословенна ты въ женахъ ѿ бѣгословенъ плѣдъ чрѣва твоегѣо іако спаса родила еси дѣшъ нашіхъ, в рамката е изписано монахъ Патермѣдїи, а в самия автопортрет е изписано Ἰ ελπίσι μου ὁ πατήρ καταφευγή μου ὃ ἰος σκέπη μου τὸ πνεῦμα τῆς ἁγίας τριάς ἅγια. На два от листовете пише друга ръка. На л. 160б отец Патермутий е оставил бележка: Переписовалъ послѣшникъ на ближной пеціерѣ Маѣіимъ Репетинскій ҃аѣѣѣи: (1768) годѣ, а ѣ съ егѣо переписовалъ. На същия лист той пише: Списалъ сію книгу смирѣнными монахъ въ скитѣ Балѣшевскомѣ; на҃чалъ писати въ мѣцѣ сѣмптѣврїи въторомѣ чєслѣ въ недѣлю ключы границѣ :ъ: въ рѣцѣ лѣто пѣрвое, а вкончылъ въ мѣцѣ ноѣмврїи въ еї числѣ ҃аѣѣи: годѣ. Прошѣ любымїи читателїе простѣте и бѣга мѣѣте, а не кленѣте, ѣще гдѣ помили са или недописалъ лѣтерѣ, погрѣшивъ іако члѣкъ, бѣгъ милостивый да простїтѣ всеѣ насъ и бѣгоразѣмный чѣтателъ да покрїетѣ бѣгомтѣрѣ да покрїетѣ и егѣо и всї чѣдѣцїи ю и слѣшающїи здравствѣйте ѡ гдѣѣ. Монахъ Патермѣдїи Мѣшинскїи. От първата и втората бележка научаваме, че отец Патермутий прави своя препис между септември и ноември 1812 г. В третата той упоменава поранен препис, който е направил послушникът Максим Репетински през 1768 г. Именно този препис е станал и антиграф на разглеждания тук ръкопис, поради което и е споменат.

Изглежда отец Патермутий не е разполагал с необходимите средства, за да разгърне в пълнота художествения си талант при оформянето на ръкописа. Той обаче се е постарал да изрази почитта си към Богородица, като според възможностите си е декорирал посветената ѝ книга красиво. Заглавията на чудесата не са в червенослов, но са изключително красиво изписани, а началните букви са украсени с флорални и геометрични мотиви. В най-горната част на всяка страница, около буквата, която обозначава поредността ѝ, са изобразени цветя и (макар и не така умело) ангелски лица.

Изключително красив е и триптихът (щампа) на л. 161б: от двете страни на централното изображение са нарисувани ангели, а в средата – Богородица с Младенеца. На предния коричен лист и между листове 5 и 6 са прилепени еднакви щампи на манастирска Богородична икона от типа Троеручица, още една Богородична икона е щампована на л. 169б. Под лика на св. Богородица на предния коричен лист е изписано: *Образъ прѣсыа Бѣы Хилендаръ: ѿ неже Іоанъ Дамаскинъ исцѣленіе получи, а под иконата има надпис в киновар: Сѣа икѡна ꙗко златѡю шѣтою стоиѣтъ. Под иконата, прилепена между листове 5 и 6 е изписано: Сѣа икѡна прѣстѣла вѣы, ꙗже ѣсть въ Хиладарѣ, нарицаемаа троерѣцица, сѣа исцѣлаи стаго Іуанна Дамаскина рѣкъ, хотѣи разѣмѣти да чѣте : ꙗ: чѣдѣ.* Несъмнено тези бележки изразяват търсената връзка между изображението и текста – упоменатото тук чудо і е разказът за възстановената от Богородица отсечена ръка на Йоан Дамаскин, която е изобразена като трета ръка на иконите от типа Троеручица. Но според мен бележката дава и първата податка за най-вероятното място, където преписът е направен – манастира Хилендар. До извода за хилендарски произход ме водят и изображенията на св. Сава и св. Симеон в рамката на иконата между л. 5 и л. 6 (там е изписан и глас трети на канона от службата за тези светци) – известно е, че св. Сава и св. Симеон са небесни закрилници на сърбите и на Хилендарския манастир. Допълнително свидетелство в полза на тази хипотеза е и историята на ръкописа – Ст. Георгиев го е предоставил на Националната библиотека от Самоков, където той се е намирал (Tsonev 1923: 402). В Самоков Хилендарският манастир е имал метох³ (Radev 1996: 113) и вероятно именно по този път ръкописът е попаднал там. Тъй като една от задачите на таксидиота е била да привлича поклонници в манастира (Radev 1996: 39), може би двете щампи на препоръчаната като чудотворна икона Богородица Троеручица в ръкописа трябва да се тълкуват и като своего рода реклама на хилендарската обител.

Ръкописът съдържа 64 чудеса, като още след предисловието на цикъла е изписано „избрѣніи чѣдеса“. Било защото сам Патермутий е направил подбор, било защото той е следвал антиграфа си, шест от чудесата в цикъла на Ландос липсват в преписа. Включеното от Бакачич сказание за манастира Ватопед е вмъкнато между разказите за манастира Иверон и за писмено отреклия се от Христос крал Карул от

³ Метохът е особено пространство в ранната българска възрожденска действителност - едновременно дом на манастирските таксидиоти и дом за молитва и изповед, той изпълнява и функциите на храм, училище, читалище и община до появата на тези институции по българските земи, като не на последно място в него се обменят и изработени в манастирите ръкописи (Radev 1996: 39).

цикъла на Ландос, както е в ръкопис № 114 (63) от 1697 г., пазен във Виенската национална библиотека⁴. Налага се изводът, че преписът на Патермутий води началото си от препис на цикъла, който структурно е следвал виенския автограф на Бакачич и е съдържал 70 чудеса. Трите познати автографа на Самуил Бакачич⁵ показват текстологични разлики, които от своя страна доказват, че той е правил редакции в своя превод във всеки от тях. Това обаче прави задачата да се установи текстологичния първоизточник на преписа на Патермутий Мушински сложна. Тя се усложнява допълнително, защото не се знае колко преписвача разделят автографа на Бакачич от преписа на Патермутий и какви промени са внасяли те в текста. А че преписвачите са внасяли редакции е видно от един показателен пример в началото на чудото за отrekliя се писмено от Христос иконом Теофил, където трите автографа нямат разночетения:

Бакачич	Патермутий
прохо̀жаше до̀брѣ ѝ раззѣмно въ жителствѣ. стро̀а Црѣковна̀а то̀лико̀ бгѡдгѡднѣ ꙗ̀ко̀ всѝ емѣ̀ блгѡдаришѐ	прово̀ждаше житѣ̀ своѐ цѣ̀ломѣ̀дренно̀ ѝ стро̀а ѝкономѣ̀ю̀ <u>монастирскѣ̀ю̀</u> бгѡдгѡднѣ̀, такѡ̀ что̀ всѝ емѣ̀ блгѡдара̀хѣ̀.

Засвидетелстваната в текста на Патермутий редакция най-вероятно е направена по-късно на Атон, където интересът към поддържането на манастирите е съвсем естествен и разбираем.

Тъй като структурно преписът на Патермутий следва виенския автограф на Самуил Бакачич, очаква се и текстологично той да следва именно него. На доста места това очакване се оправдава. Текстът на Патермутий е най-близък до виенския автограф,

⁴ Този ръкопис е самостоятелен препис на сборника „Чудеса Богородични“ и е един от трите запазени автографа на преводача Самуил Бакачич. Тук срещу шестдесетте и девет чудеса от оригиналния цикъл на Ландос стоят 70, като Бакачич вмъква между чудеса № 23 и № 24 сказанието за манастира Ватопед. Другите два автографа на Бакачич са цялостни преписи на сборника „Амартолон сотирия“ и се пазят съответно в сбирката на М. Погодин от в Руската национална библиотека в Петербург под № 1150 (препис от 1685 г.) и в Сръбската народна библиотека под сигнатура Рс 57. В тези преписи прибавените от Бакачич чудеса са осем. В ръкописа от Белград те са поместени след цикъла на Ландос под номерата от 70 до 77 – тук съответно и сказанието за манастира Ватопед е под № 70. В пазения в сбирката на М. Погодин ръкопис осемте добавени разказа са вмъкнати между чудеса № 68 и 69 от цикъла на Ландос и сказанието за манастира Ватопед е с № 69.

⁵ Вж. предната бележка.

без обаче да е напълно идентичен с него, точни текстологични аналози няма и в останалите Бакачичеви автографи, както е видно от сравнението⁶:

Бакачич/Погодин	Бакачич/ Белград	Бакачич/ Виена	Патермутий
паде́ на́землю прѣ всѣцѣтною и́коною Бгомѣре, вна́ прѣси, и зовѣи си́це из глѣбини срѣца съ възды́ханіемъ и горѣцими слѣза́ми.	паде́ на́ земли прѣ всѣцѣтною и́коною Бгомѣре вна́ прѣси своѣ и́ впи́е́ сѣа из(ъ) глѣбини́ срѣца съ възды́ханми и́ то́плыми слѣза́ми.	паде́ на́ землю прѣ всѣцѣтною И́коною Бгомѣнею вна́ прѣси и́ впи́а́ сѣа изглѣбини́ срѣца съ възды́ханми и́ то́плыми слѣза́ми	падъ на зе млю пред ъ всѣцѣтною і́ коною прѣтыа бг омѣре, бѣше пе рси своа , и вопѣше и ъз(ъ) глѣбини́ сердца съ възды́ханіемъ и ъ те́плыми слѣза́ми
враже истинны. всѣгда еси лживъ. нѣ нѣна истинѣ рекѣ еси ѣко есѣмъ мѣти Правды.	враже истинны. всѣгда еси лживъ. нѣ нѣна рекъль еси истинѣ ѣко есѣмъ мѣти правды.	враже истинны. всѣгда еси лжѣ. нѣ нѣна рекъль еси истинѣ ѣко есѣмъ мѣти Правды	враже истинны, всегда еси ложъ: но ны нѣ рекъль еси истинѣ, ѣкѣ есѣмъ Мѣти правды
Сѣа слышавъ Карѣль пріеть многое весѣлие и ѡ радости възвѣди се. И видѣ ѣко не бѣ сѣнѣ. нѣ поистиннѣ, вврѣте (ѡ чюдесе) въ рѣкѣ свой рѣкописаніе.	Сѣа слышавъ Карѣль пріеть многое весѣлие. и ѡ радости великие възвѣди се. И видѣтъ ѣко не бѣ сѣнѣ, нѣ вврѣте (ѡ чюдесе) въ рѣкѣ своѣю рѣкописаніе.	Сѣа слышѣ Карѣль пріеть многое веселіе и ѡ радости възвѣди се. И видѣтъ ѣко не бѣ сѣнѣ. нѣ вврѣте се поистиннѣ (ѡ чюдесе) въ рѣкѣ его рѣкописаніе	Сѣа слышавъ карѣль, пріать многое веселіе, и ѡ радости възвѣди са видѣтъ ѣкѣ не со нѣ бѣ, но истинна, вврѣте во [ѡ чюдесе!] въ рѣкѣхъ свой рѣкописаніе своѣ
Сѣа рекъь бысть невидимъ съ всѣми своими лѣкавыми дѣхи.	Сѣа рекъь бысть невидѣ съ всѣми своими лѣкавыми дѣхи.	Сѣа рекъь бысть невидимъ съ всѣми своими лѣкавыми дѣхи.	и сѣа рекъь, невидимъ быстъ, со всѣми лѣкавыми дѣхи

⁶ Примерите са от чудесата за писмено отреклите се от Христос крал Карул и Теофил.

<p>ЗНАЮ ꙗко велико не(сть) безаконіе мое имже съгрѣши вѣцѣ моеѣмъ. Нѣ вѣмъ и неизреченное его благоутробіе, ѹлколюбіеже, и весчисльное мѡсрѣдіе его и мѣтъ.</p>	<p>ЗНАЮ ꙗко велико не(сть) Безаконіе мое имже съгрѣши вѣцѣ моеѣмъ. Нѣ вѣмъ и неисчѣтенное Благоутробиe его, и ѹлколюбіe безмѣрное.</p>	<p>ЗНАЮ ꙗко велико не(сть) Безаконіе мое имже съгрѣши вѣцѣ моеѣмъ. Нѣ вѣмъ и неисчѣтенное Благоутробиe его, и ѹлколюбіe безмѣрное</p>	<p>ЗНАЮ ДО ВРѢ ꙗкѡ великѡ е(сть) безъ аконіе мое, имже согрѣши хъ вѣцѣ хртѣ моеѣмъ: но вѣмъ неи ѹчетное благоутробиe е(гѡ) и безмѣрное ѹлвекѡлюбіe</p>
<p>Сѡа емоу глаголющѣ. Ѡтвѣща вѣцѣ. Поніеже паки вседѣшно исповѣдаѣши сѡа моего бѣ быти истиннаго азъ сътворѣ ѡ тебѣ мленіe да прїиметь твоe покааніe</p>	<p>Сѡа емѣ изглаголашѣ. Ѡвѣща вѣцѣ. Поніеже паки вседѣшно исповѣдоуѣши сѡа моего бѣ быти истинна. азъ да сътворѣ мленіe ѡ тебѣ да прїиметь твоe покааніe.</p>	<p>Сѡа емѣ глаголющѣ. Ѡвѣща емѣ вѣцѣ. Поніеже паки вседѣшно исповѣдѣши сѡа моего бѣ истинна. азъ да сътворѣ мленіe ѡ тебѣ да прїиметь твоe покааніe</p>	<p>Сѡа емѣ глаголющѣ: Ѡвѣща вѣцѣ поніеже паки исповѣдѣши вседѣшно сѡа моего быти бѣ и стиннаго, азъ сътворю мленіe къ немѣ ѡ тебѣ, да прїиметьъ покааніe твоe</p>

Видно е, че за времето, което дели превода от преписа, различните преписвачи са оставяли своя отпечатък върху текста като са го изменяли – кои от засвидетелстваните редакции са дело на Патермутий Мушински, кои са внесени от Максим Репетински и кои са направени от по-ранни преписвачи, засега не можем да знаем.

На л. 158, преди канона от VII Вселенски събор, Патермутий изписва кратко Правоѹченіe. След канона (с функции на заключение на целия цикъл у Ландос) той пише Конѣцъ книзѣ, азъ не ѹдѣсѡмъ. Вероятно по този начин Патермутий Мушински дава израз на съзнанието си, че това са именно **избрани чудеса** – те са само **примери** за чудесата, които Богородица е извършвала и продължава да извършва. На л. 161 и на л. 170 в червенослов са изписани две молитви към Богородица, които допълват идейната цялост на посветената ѣ книга – също като разказите за чудесата ѣ, те са израз на вярата в

нейната чудотворна и застъпническа сила. Съставът на ръкописа свидетелства за една типично средновековна рецепция на текста – той е съчетание от християнско нравоучение (каквито по същество са разказите за чудесата на Богородица), покаяни текстове (като включеното от Патермутий „Нравоучение“) и молитва.

Доколкото преписът е късен спрямо превода, а и съставът му е без аналог в автографите на Бакачич, едва ли изводът на Патермутий Мушински е един от тези автографи – според мен става дума за случайно сходство на почерците, а не за съзнателно несполучливо подражание на Бакачичевото писмо, както смята проф. Б. Цонев (Tsonev 1923: 402). Още едно убедително доказателство в тази насока е фактът, че Патермутий е посочил своя антиграф, който със сигурност не е Бакачичев.

Че Патермутий Мушински е използвал антиграф с превода на Бакачич е видно от наслова в ръкописа: Книга и́менѣмаа ѿдѣса̀ прѣстѣ́а влѣ́цы на́шеа вѣ́ы и ꝑ̀но двы мѣ́и. ѿ греческагѡ ꙗзыка на славѣ́нскѣи прѣ́веденноа во ѡ́вцыю ꝑо́лзу. смире́нимъ иꝑ̀мона́хѡ самѡ́иломъ бакѡ́ѣ(и)емъ, во стѣ́и Ѳ́донско́и гѡрѣ́. Както се изясни обаче от текстологичното сравнение, на места той го е изменял, а на други е запазвал оригиналния текст на Бакачич, като в полето до текста е оставял синоними, които очевидно е сметнал за по-подходящи. Такива са примерите, в които той е предложил в полето думи като патдесѡ́нтницы (вместо пѣ́нтикостѡ́рѣи), лѣ́ше са (вместо теѡ́ше), оꝑ̀ѣ́телево (вместо ди́даскалово), лѡ́ати (вместо хлѣ́тити) и други подобни. В други случаи в полето до текста той е давал гръцките оригинали на текста: δόξα σὴ ὁ θεός (в полето - благодарим те Гди), θεοτόκη παρτένε χέρη εχαρησομεν μρία (в полето - Бѣ́е двѡ́ рѡ́дѡи са бѡ́годатнаа мѣ́е) и т.н.

Сред многото оставени от Патермутий бележки особено внимание заслужава тази на л. 113, до края на текста на чудото за монаха, който се съмнявал в тайната на евхаристията. Преди да дам текста на самата бележка, ето как изглежда преводът у Бакачич и съответно – в преписа на Патермутий⁷:

Ландос	Погодин	Патермутий
Οὕτω δεόμενος μετὰ πίστεως ἐγείρεται, καὶ βλέπε πάλιν τὸν ἅγιον	Сице помлѣв(ь) се и встѡвѡ ѡ землѣ съ вѣрою, видить пѡки хлѣбъ на дискосѣ	И востѡвѡ ѡ землѣ и видѣ пѡки стѣи хлѣбъ ꙗкоже прѣжде, и прѣимъ причастѣ са

⁷ Запазвам правописа на Ландос.

<p>Ἄρτον, καθὼς καὶ πρότε καὶ ἐκοινωνήσεν εὐφρα ινόμενος. Μετὰ ταῦτα ζήσας πολιτείαν θαυμαστὴν καὶ θεώρεστον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Οὐράνιον Βασιλείαν ἧς γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἰ δόξα εἰς τοῦ αἰῶνα. Ἀμήν.</p>	<p>такоже и прѣжде и причесті се рѣдѣ се. По сіхъ живѣ житѣство чюдное и бгѣогѣодное. ѿиде въ нбное црѣство. егѣ же бѣди въсемь нѣ полдѣити. ѡ хѣт ісѣт нѣшемь емѣ же слава.</p>	<p>рѣдѣ сл. Тѣже поживѣ житіем чѣднымъ и бгѣогѣоднымъ ѿиде въ нбное црѣство со стѣими жити во вѣки аминь.</p>
--	--	---

До този текст отец Патермутий е оставил следната бележка: τὰκα в' грѣческихъ. ѿ погрѣшности испрѣвка. От нея може да се направи изводът, че освен с антиграфа си с превода на Самуил Бакачич, Патермутий е разполагал и с оригиналния текст на Агапий Ландос и като познавач на гръцкия език е сравнявал превода с оригинала. Трябва обаче да се отбележи, че в точно този пример по-близък до печатния текст на Ландос е като че ли преводът на Бакачич, а „поправката“ на Патермутий също се различава от гръцкия текст. Там обаче, където според Патермутий преводът не е бил достатъчно точен, той го е „поправял“, предлагал е своя алтернатива или пък направо е изписвал оригиналния гръцки текст в полето, за да може читателят сам да направи сравнение. (Изписвания като δοκζα и αμαρτολον като че подсказват, че монахът е знаел гръцки по-скоро говоримо, отколкото книжовно.) Нещо повече – над изрисуваната на л. 131 рѣка със сочещ прѣст Патермутий е написал: хотѣи да чтетъ. в' книзѣ, рѣл цвѣтѣвъ или силвана. Упоменатите тук книги са източници на Агапий Ландос, а с името „Силвано“ Ландос (а очевидно и Патермутий в случая) обозначава книгата *Vita della gloriosa Vergine Maria* на италианския писател Силвано Раци (Kwstoyla 1983: 116). В края на самото чудо и двете книги са упоменати, но бележката е оставена на друго място в текста. Вероятно е освен книгата на Ландос Патермутий да е познавал и книгата Раци. Прави впечатление,

че в цитираната по-горе приписка той използва думата *лѣтера* вместо очакваната *вѣкъ*. Тъй като избраната от него лексема е с очевидно латински произход, то е вероятно тя да е попаднала в езика му чрез някой от романските езици. Не може да се изключи вероятността монахът Патермутий да е владеел и италиански език, макар че няма сигурни сведения или доказателства за това. За неговата образованост свидетелстват и други оставени от него в полето до преписа бележки, които дават представа и за начина, по който Патермутий е възприемал текста на цикъла. Образован в християнското учение и очевидно искрено вярващ монах, неговият прочит е бил историчен, той постоянно е правил интертекстуални връзки с висшия авторитет на библейския текст, който „гарантира“ достоверността на преписваните от него чудеса. Така например чудо № 7 в цикъла на Ландос разказва за солунянина, който на път за извор с чудодейна вода умира, но, когато занасят тялото му след три дни до водоизточника и го поръсват с водата, оживява. До преписа на този разказ Патермутий е „коментирал“: *якоже четверодневный лазарь* (очевидно защото е направил аналогия с историята на Лазар, възкресен от Исус три дни след смъртта му). На други места той е посочвал като аналогия и други библейски текстове – например *ѿлїе лѣки за: жи. ѿ: мз* (л. 131), *ѿалѡ: лѡ ѿ: ѡ. прїтѣей гла* : *г. ѿ: к* (л. 1376), *ко еврее за: тси.* и т.н. Когато съставя своя цикъл, Агапий Ландос извлича част от чудесата си от житията на светци. В тези случаи Патермутий показва отлично познаване на текстовете на самите жития – до заглавието на чудото с Григорий Чудотворец Неокесарийски той е изписал *брѣтъ васїліа велїкаго прострѣно*, до чудото за възстановената ръка на св. Йоан Дамаскин е уточнил *Іоаннъ вѣ влѣто ѿле*. Бил е запознат и с историята на Атон, както може да се съди от „коментара“ до сказанието за манастира Ватопед: *разорї ѿлїанъ ѿетѡпникъ*. Изглежда Патермутий Мушински е бил запознат с преданието, според което император Константин Велики преселва жителите на полуострова, за да подари Атон на монасите, там той строи за тях съборна църква („Успение на света Богородица“), Ватопедският и Костамонитския манастир (Uspenskiy 2007: 225). Според преданието църквата и двата манастира са разорени от император Юлиан Отстъпник през 362 г. и следите от дима от пожара в църквата са видими и до днес⁸.

⁸ Повече за това предание и съвременния му прочит вж. у Uspenskiy 2007: 225.

Може да се направи предположение, че за времето от век и половина, което разделя превода на Самуил Бакачич от преписа на отец Патермутий Мушински, и други образовани книжовници са правили същото – сравнявали са превода с оригиналния текст на Агапий Ландос, внасяли са промени с цел по-вярно предаване на гръцкия текст. Вероятно това частично обяснява голямото разнообразие от версии на Бакачичевия текст, засвидетелствано в преписите. Видно е, че редакцията на Патермутий Мушински е езиково доста консервативна – той доближава максимално лексикално преписа си до църковнославянската норма. Други книжовници, негови съвременници, постъпват точно обратното – те демократизират превода на Бакачич, като го приближават до говоримия език. Свидетелство за това е например преписът от края на XVIII или началото на XIX в., дело на Софроний Врачански, пазен в НБКМ под № 1133, който ще бъде разгледан на друго място. Общо казано, преписът на Софроний подсказва, че в края на XVIII и началото на XIX в. цикълът на Ландос „Чудеса Богородични“ е все така популярен и необходим на южнославянската литературна публика, но се нуждае от нов, по-близък до съвременната на епохата езикова ситуация превод. В самото начало на XIX в. сръбският книжовник Викентий Ракич ще издаде такъв във Венеция (1808 г.), а малко по-късно, през 1817 г., в Будин ще излезе и новобългарският превод на Йоаким Кърчовски.

Библиография

- Kwstóyla* 1983: Déspoina D. Kwstóyla. Agápios Lándos o Krής Didaktorikh diatribe. Symbolή sth meléth toy ergoy. Iwannina: Toy ereynes sth Néa Ellhnikhē filología, 983 [*Κωστούλα* 1983: Δέσποινα Δ. Κωστούλα. Αγάπιος Λάνδος ο Κρής Διδακτορικη διατριβε. Συμβολή στη μελέτη του έργου. Ιωαννινα: Του ερευνης στη Νέα Ελληνικηή φιλολογία, 983]
- Radev* 1996: Radev, Iv. Taksidioti i taksidiotstvo po balgarskite zemi XVIII–XIX v. V. Tarnovo: Abagar, 1996 [*Радев* 1996: Радев, Ив. Таксидиоти и таксидиотство по българските земи XVIII-XIX в. В. Търново: Абагар, 1996]

Tsonev 1923: Tsonev, B. Opis na slavyanskite rakopisi v Sofiyskata narodna biblioteka. Tom II. Sofiya: Darzhavna pechatnitsa, 1923 [*Цонев 1923*: Цонев, Б. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Том II. София: Държавна печатница, 1923]

Uspenskiy 2007: Ep. Porfiry (Uspenskiy). Istoriya Afona. Tom I. Moskva: DARA, 2007 [*Успенский 2007*: Еп. Порфирий (Успенский). История Афона. Том I. Москва: ДАРЪ, 2007]